

in Hrvaškem Primorju. Ceprav je ljudska pesem v zadnjih desetletjih propadala vedno bolj celo v najbolj odmaknjenih okrajih Bosne in Hercegovine, Sandžaka in Crne gore, je Murko vendarle zajel še obilo dragocenih podatkov, ki so prav tako kakor za našo domačo znanost važni tudi za razumevanje ljudske poezije pri narodih, kjer je že davno odmrlo. Pokazal pa nam je obenem, koliko dragocenega gradiva more še vedno zbrati na terenu temeljito pripravljen in široko razgledan znanstvenik, ki se ne da zapeljati od predsodkov in zakoreninjene tradicije. Evropska kabinetna znanost se je že zdavnaj omejila samo na študij motivov, verza in na lov za analogijami, delo na terenu pa je prepuščala slučajnim zapisovalcem. Zato pa je imel Murko toliko več uspehov.

Studijam o srbski in hrvaški epiki sledita dve razpravi o slovenski ljudski pesmi, »Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z napevi«, prvič natisnjena v Etnologu III, in »Zgodovinska poročila v slovenskih narodnih pesmih« iz Casopisa za zgodovino in narodopisje XXXII. Prvo je redaktor sprejel v izbor po vsej prihki zaradi njene aktualnosti, saj za onih pred prvo svetovno vojno zbranih 12.000 pesmi še danes ni gotovo, če bodo kdaj izšle, druga pa je važno dopolnilo stare Jagićeve »Gradje za slovinsku narodnu poeziju« (Rad XXXVII), ki ni upoštevala slovenskega materiala. Zadnji dve študiji: »Ruski prevod Apolonija Tirskega in Gest Romanorum«, Jagićev Archiv XIV ter najobširnejša v knjigi: »Grobovi kot mize« iz Meringerjevega časopisa Wörter und Sachen II, sta primerjalni, etnografsko-ljiloški. Tako široko zajetih in temeljitih obravnav ljudskega blaga, kakršna je zadnja, imamo v slovenskem svetu še malo.

Vse razprave v izboru so prevedene v češčino. Prevajalci (Věra Vrzalová in dr. Jan Svobodá iz nemščine, dr. Stanislav Petíra iz slovenščine, hrvaščine in deloma iz nemščine) so v redu izvršili svojo nalogu. Jezik je gladek in tekoč, pri primerjanju slovenskih predlog nisem nikjer ugotovil bistvenih pomanjkljivosti. Sicer pa je prevode pred tiskom skrbno pregledal in deloma popravil Murko sam. V celotnem izboru nekoliko motijo mesta, ki se v posameznih razpravah večkrat ponavljajo. To je razumljivo, saj je Murko objavljala svoje študije in poročila o ljudski epiki v različnih časih in deloma le za informacijo (članki iz Češkoslovensko-Jihoslovanské Revue). Toda v skupni knjižni izdaji, katero je pregledal avtor, bi ponavljanje moglo večkrat odpasti. Imensko kazalo na koncu knjige, katero je uredil dr. Stanislav Petíra, zvišuje strokovno uporabnost knjige, ki ne bo izgubila svoje cene tudi po izidu napovedane Murkove monografije o južnoslovanski epiki. Škoda je samo, da zaradi premajhne naklade (800 izvodov) izbor sam ne bo dosti bolj dostopen, kakor so originali člankov, ki jih vsaj v ljubljanskih knjižnicah ni mogoče zbrati vseh. Pri današnji neurejenosti knjižne izmenjave so premajhne naklade strokovne literature pri slovanskih narodih tako pereč problem, da ga bo treba čimprej rešiti.

Franc Bezljaj

IVAN LOVRIC: BILJEŠKE O PUTU PO DALMACIJI OPATA ALBERTA FORTISA I ZIVOT STANISLAVA SOCIVICE. Zagreb, 1948. Izdavački zavod Jugoslovenske akademije.

Strogo naučno uvezši ovo ponovno izdanje Lovrićeva djela u hrvatskom prijevodu nesumnjivo može biti vrlo korisno. A bilo bi to još u većoj mjeri, kad bi uz njega bilo moguće dati i samo djelo Fortisovo, prema kome se dobrim dijelom kritički odnosi; ona oba čine cjelinu, koja ostaje nepotpuna za sve one, koji nemaju na dohvatu Fortisova »Viaggio in Dalmazia« ma u kojem izdanju odnosno jeziku a bila bi nepotpuna isto tako i onda, kad bi se bilo ponovno izdalo samo djelo Fortisovo bez Lovrićeva. Idealno bi bilo dakako proširiti to i na »Sermone parenetico« Petra Selamera pa »Notizie Nutrizia-Grisogona, koja manje više sva čine neki uži, vrlo značajan krug dalmatinske literature 18. stolj. Ipak je učinjen očito kompromis bar toliko da su ovdje kao ilustracije reproducirani neki bakrorezi i karta djela Dalmacije iz Fortisova djela pa njegova posveta »Viaggia« i tekst »Hasanaginice« u izvornom pravopisu. Izdanjem obaju djela uporedo bilo bi omogočeno širem krugu vrlo instruktivno poređenje: mogle bi se pratiti omaške i zablude Lovrića na jednoj strani, koji katkada mladenački

neobuzdano štošta prigovara Fortisu, a čini mu krivo, i Fortisa na drugoj, koji takodjer pada rado u zablude (i ne znajući nego vrlo malo hrvatski), a od kojih neke ni sam Lovrić ne primjećuje. Tom bi isporedbom čitač razabrao, kako i koliko Lovrić nastoji u stopu slijediti Fortisa, ali i kako samostalno zalazi u područja i zahvata pojave, kojih se Fortis nije ni taknuo — da napokon zaključi, kako je Fortis i nehotice dao povod da Lovrić dade u etnografskom dijelu svoje knjige zapravo pokušaj sistematske etnografije sjeverne zagorske »morlačke« Dalmacije druge polje 18. stolj., osnovan dobrim dijelom na sličnom takvom pokušaju Fortisovu u »Viaggiau«, no tako, da se ova u mnogočemu upravo popunjaju (unatoč divergencijama i sporovima). Značenje za upoznavanje etnografije i uopće stanja u Dalmaciji u ono doba tu je od prilike ono, kako ga slično ima neko 100 godina prije djelo Valvasorovo za Kranjsku (i susjedne zemlje). Te partie idu i u Fortisovu i u Lovrićevu dijelu bez sumnje među naj-vrednije — apstrahirajući od tendencija Fortisovih ili onih, s kojima se Lovrić dao na pisanje svoga djela, antagonizma prema Fortisu, prema mnogim nemilim pojavama u tadašnjoj Dalmaciji, napose na selu itd.

U izdanju, kakvo je ovo, moglo bi se tek željeti više komentara uz pojedine odlomke, objašnjenja pojedinih često samo dodirnutih pojava — čega ima pre malo (kako »opazke prevodioca«), a napose ilustracija uz riječima opisivane objekte (što se može protegnuti i na geografsko-prirodnjački dio djela). No veća je šteta, što u prijevodu neka mjesta ne odgovaraju originalu, odnosno ne odgovaraju onome, što Lovrić ima na umu ili pred očima. Tako se n. pr. na više mjesta prevodi »(d o n n e) Greches sa »Grkinje« ili »grčke žene«, što se ipak ne bi moglo prihvati mjesto »pravoslavne« (t. j. Morlakinje), pa ni onda, kada čitač iz konteksta shvati, da se ne radi o kakvim Grkinjama, a kamoli onda, kada nužno pomisliti na prave Grkinje kao na str. 102, gdje se kaže, kako »grčke žene spuštaju pletenice na grudi uplečući u njih« itd., a odmah iza toga se nadovezuje: »Tako su Rimljaničke upletale biserje u kose« itd. pa nema druge nego da običan čitač misli kod prvih baš na Grkinje; a uistinu se i tu radi samo o morlačkim pravoslavkama, koje sve do u naše dane tako udešavaju pletenice. — Druge su znatnije omaške n. pr. na str. 102. srpići mjesto polumjesečići, lunete (u orig. lunette); ili na str. 107. frule mjesto mješnice (u orig. zampogne); na str. 138. dvojnice mjesto diple (u orig. zampogne a due canne); na strani 75 grušavina mjesto skuta (ili drugi koji od naših izraza za tu mlječnu preradjevinu — dok je u orig. ricotta odnosno pušina, a grušavina, grušalina znači prvo kravljje mlijeko iza teljenja, mljezivo); na istoj strani proso mjesto sirak (u orig. saggina); na str. 37. riblje dlake mjesto riblje kosti, pri čemu je bez potrebe ostavljena izvorna talijanska riječ lische, premda ta znači sasvim jednoznačno »ribje kosti« kao i naša »ribe dlaka, t. j. sitne kosti koje su kao dlake« (Vuk) — i više drugih. — Obrnuto strogo verbalni prijevod nekih izraza, kako je tu katkada izveden, na drugi način zamjenjuje tekst, a to u onim slučajevima, gdje Lovrić u talijanskom jeziku nije našao adekvatnoga izraza našemu ili ga uopće nema, pa uzeo neki neadekvatan. U takvim bi slučajevima morao poznavać dalmatinske etnografije udesiti prijevod i odabratr pravi naš izraz, gotovo bi se moglo reći: vratiti tekstu hrvatski izgled (da se ne kaže upravo kolorit). Tako je n. pr. na str. 94. ostavljeno polucipelica (u orig. mezza scarpetta) za napršnjak (i to preneseno s nepotrebnim u iz talijanskog originala napursgnjak), dok za taj sastavni dio muške obuće, koji izraz »polucipelica« može krivo predočiti, ima još drugih domaćih izraza (napose priglavak); tako i na str. 112. cipelica (za scarpetta) za istu stvar, gdje je ispalio za smisao još gore (»vezu cipelice«!). Slično je tako na str. 72. prenesen izraz koturn iz izvornog coturno, premda je to u originalu sasvim nezgodno upotrebljeno u nedostatku drugoga za pojam dalmatinskih zagorskih »bječava s grlićima«. — Ima u Lovrićevu dijelu još jedna vrsta smetnja glatku i jasniju prijevodu: stvari, koje čini se mi sam Lovrić nije točno poznavao, pa stoga katkada nije dovoljno jasan. A ima i

takvih slučajeva, koje ni najbolje poznavanje narodnoga života i običaja zagorske Dalmacije naših vremena ne može više sada izvesti na čisto upravo zato, što se Lovrićev tekst može tumačiti jednako vjerojatno i ovako i onako — t. j. mora se dopustiti, da je ispravno uzeti njegove riječi i doslovno, kao prikaz tadašnjega starijega stanja nekoga pojava, makar je u naše vrijeme drukčije. Tako n. pr. kada govori o sasvim malim kolibicama, kojih se Morlaci sjećaju, da su se na kolima vozile (neko 50-ak godina prije); to nije nemoguće (bez obzira na dalje Lovrićeve refleksije o tome kod Skita i. dr.), i ako će prije trebati misliti na pastirske pokretne kolibice, koje se pomicu na plazovima kako je bilo sve do naših dana upravo po dinarskim krajevima.

Osim gornjih (i drugih još, manje više sitnijih) omašaka potkralo se i par takvih u imenima topografskim — tako Peruća mjesto Peruća (str. 30, 31, premda je u originalu Peruchia) pa Cista mjesto Cista (str. 109; drugo su dva sela Cista kod Bribira).

Ovim su izdanjem dobili i Lovrić i Fortis novi osvježeni publicitet, pače Lovrićeve djelo doživljjava ovdje na kraju knjige i drugi prikaz o svom autoru (uz prijašnji u »Zborniku za nar. život i običaje južnih Slavena«, knj. XXVIII., od dra. Marijana Stojkovića). Steta je možda, što ovdje nije iz radnje Stojkovićeve prenesen pa i popunjeno stvarni indeks uz Lovrićeve djelo, koji bi olakšao upotrebu. A na omotnom bi se listu zacijelo bolje doimala reproducirana karta dijelu Dalmacije iz Fortisova djela na latinskom jeziku (kakva je uz francusko izdanie tega djela) nego upravo na talijanskom. I napis tu na omotu u prvi čas zavodi neupućene kao da se radi o Lovrićevim bilješkama o svom putu po Dalmaciji.

Milovan Gavazzi

MILENKO S. FILIPOVIC: NESRODNIČKA I PREDVOJENA ZADRUGA.
Beograd, 1945, str. 63 (cir.)

Delo vsebuje dve docela samostojne razpravi, ki sta pa po svojem značaju tako povezani, da ju je avtor združil s skupnim uvodom o tipih hišne zadruge vobče in z zaključnim povzetkom svojih dogmat. V uvodu ugotavlja F., da dosedanje obširno gradivo o zadrugah pri južnih Slovanih ni upoštevalo notranjih odnosov v zadruzi, zato zapisovalci in raziskovalci skoraj niso niti omenili ali pa so napačno razlagali oba tipa zadruge, ki sta predmet F. razprav. V glavnem na osnovi lastnega gradiva, izpopolnjenega s podatki v predmetni literaturi, opisuje nato avtor obe vrsti zadrug in ju skuša razložiti. V prvi študiji »Nesrodnica zadruga« (str. 8—36) kaže na osnovi gradiva, da je ta tip zadruge sestavljen iz različnih družin, ki niso v krvnem sorodstvu v najozjjem smislu; ponekod so nastale take zadruge na osnovi pobratimstva. Sledi obširen pregled te vrste zadrug po geografsko-kulturnih enotah pri Hrvatih in Srbih, pri čemer avtor raziskuje tudi odnos avstrijske državne oblasti do zadruge v Vojni krajini in civilni Hrvatski, drž. zakonika v Srbiji itd. Končno ugotavlja, da je ta vrsta zadruge znana tudi Bolgarom in Albancem. Filipovičevi izsledki glede raziskavane vrste zadrug so, da so zadruge med nesrodniki nastajale in se ohranjave zaradi gmotnih potreb in koristi in da so žive zlasti v predelih in periodah žive kolonizacije. Družbeni činitelj, ki je omogočal nastanek in ohranitev tako sorodničke kakor nesrodnische zadruge na Balkanu, pa je bil tudi v ljudstvu izredno živi duh vzajemnosti. Razpravo zaključuje F. s podatki o umetni zadrugi pri zgodnjih germanskih narodih.

V sledeči študiji »Predvojena zadruga ili razdvojica« (37—58) prikazuje F. tip zadruge, slonečne na docela gospodarski osnovi, katere člani žive stalno ločeni v raznih, celo oddaljenih domaćijah. Po F. tega tipa ne smemo imeti za fazo v procesu razpadanja zadruge, marveč je to posebna vrsta, nastala kot posledica gospodarskega pomanjkanja v področjih patriarhalne kulture in naturalnega gospodarstva. V zaključnem poglavju postavlja avtor nasproti dosedanji oznaki zadruge novo: zadruga je ustanova ljudskega življenja, slonečna na vzajemnosti dela (in to po načelu kooperacije in delitve dela) in na skupnosti interesov, vse pa zaradi olajšanja življenja.